

Glavni urednik
Zoran Hamović

Urednik
Zoran Paunović

Likovni urednik
Milena Lakićević

© Clio, 2021. Sva prava za izdanje na srpskom jeziku zadržana.
Ova publikacija, u celini ili delovima, ne sme se umnožavati,
preštampavati, pohranjivati u memoriju kompjutera ili na bilo koji
način prenositi – elektronski, mehanički, fotokopiranjem, snimanjem
ili na drugi način – niti može na bilo koji način ili bilo kojim sredstvima
biti distribuirana bez odobrenja izdavača.

Ova knjiga je objavljena uz podršku Literature Ireland

Naslov originala
John Banville
TIME PIECES
A Dublin Memoir

Copyright © 2016 by John Banville Unlimited and Paul Joyce

Džon Banvil

FRAGMENTI VREMENA

Dablinske uspomene

Autor fotografija
Pol Džojs

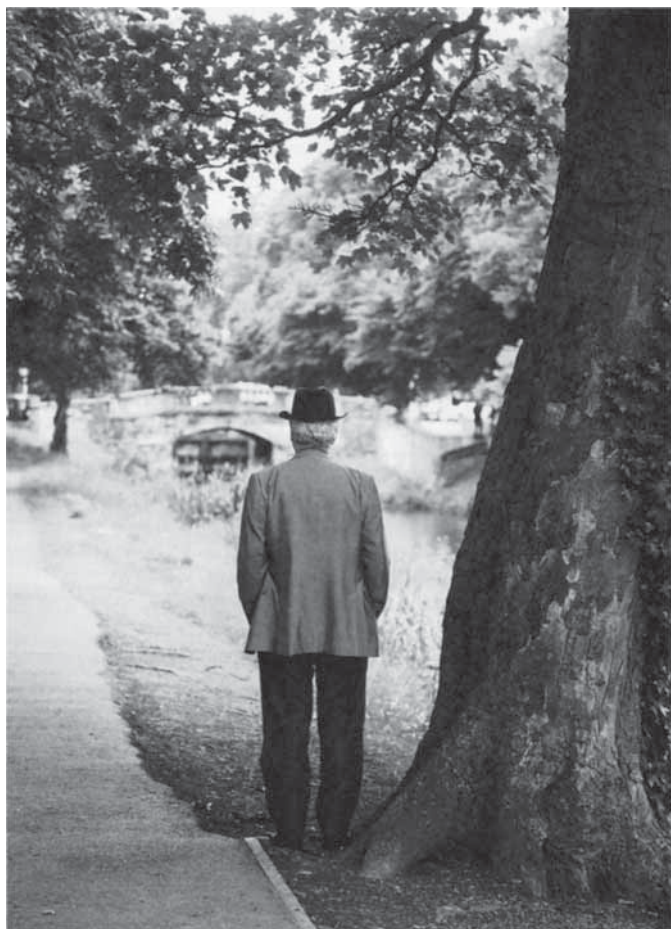
Prevela sa engleskog
Ksenija Todorović

Beograd, 2021

Hariju Krozbiju, OBE
(Oficiru Britanske imperije)

Sadržaj

1. O vremenu	9
2. Cicero, Viko i Ebi pozorište	41
3. Bagotonija	53
4. Na ulici	81
5. Pogled s Pizge na Palestinu	117
6. Devojka u vrtovima	139
7. Pronađeno vreme	175
Dodatak I	199
Dodatak II	201
Zahvalnica	205
Zahvalnice na odobrenju da se koriste određeni materijali	207
Legende ispod slika	209

Dablin nikad nije bio moj Dablin, i stoga je sve bilo uzbudljivije. Rođen sam u Veksfordu, u malom gradu, koji je tada bio još manji i udaljeniji, usamljen u sopstvenoj prošlosti. Moj rođendan je 8. decembra, na dan praznika Bezgrešnog začeća – uvek sam to koristio da pokažem koliko smešno neprecizno nebo može biti u pogrešnom spajanju datuma rođenja. Taj osmi bio je istovremeno i svetac i državni praznik, i ljudi iz unutrašnjosti sjatili bi se u glavnom gradu da obave kupovinu poklona za Božić i da se dive božićnoj rasveti. Prema tome, imao sam posebnu čast da za svoj rođendan nekoliko uzastopnih godina tokom pedesetih vozom putujem u Dablin. Tome sam se radovao mesecima unapred – u stvari rekao bih da bih počeo da se radujem veselom događaju naredne godine čim bi se tekuća završila.

Krenuli bismo rano ujutro sa gradske Severne stanice po zimskom mraku. Čini mi se da su tada i dalje bile parne lokomotive, iako se očekivalo da će uskoro krenuti i dizelke. Kako je uzbudljivo bilo ići pešice mračnim, pustim ulicama; glava mi je i dalje bila puna pahuljastog sna a preda mnom je bila celodnevna pustolovina. Voz bi stigao iz luke Roslar, pun putnika zamagljenih pogleda koji su do luke stigli noćnim trajektom iz Fišgarda u

Velsu; polovina je bila pijana a na drugoj polovini mogli su se zapaziti tragovi morske bolesti. Onda bismo krenuli uz pisak, prozor pored mene crno ogledalo u kojem sam mogao da posmatram svoj opasno zasenčen odraz i zamišljam sebe kao *poverljivog agenta* – kako su u špijunskim romanima iz prethodnog doba nazivali špijune – ukrcanog na Orijent ekspres sa zadatkom da obavi strogo poverljivu misiju na sumračnom i opasnom Istoku.

Verovatno bismo bili negde u blizini Arkloa kada bi se ukazala zora i slanom posuta polja pretvorila u blistavo-bleštavu ružičastu boju liskuna.

Određeni trenuci na određenim mestima, naizgled beznačajni, urežu se u sećanje neverovantno jasno i živopisno – neverovatno zbog toga što su toliko jasni i živopisni pa odmah pomislite da mora da su proizvod mašte, odnosno, kratko rečeno, da su izmišljeni. S tih decembar-skih putovanja sećam se, ili sam bar ubeđen da se sećam, određenog mesta gde bi voz usporio na okuci reke – mora biti reka Avoka – i to mesto tako jasno vidim u svom sećanju da mu se stalno vraćam u romanima, kao, na primer, u *Njutnovom pismu*:

„Iza reke ravno polje pružalo se do ivice pošumljenog bre-ga, a u podnožju brega bila je kuća, nevelika, usamljena i četvrtasta s kosim krovom. Posmatrao bih tu tihu kuću i pitao se od ljubopitljive gladi, čiji su životi tu proživljeni. Ko je poslagao drva za grejanje, ko je obesio božićni venac, ko je ostavio tragove na smrznutoj belini brega? Ne mogu da izrazim neobično bolno zadovoljstvo tog trenutka. Naravno, znao sam da ti skriveni životi ne bi bili mnogo drugačiji od moga. Ali u tome i jeste stvar. Nisam tražio ništa egzotično, nego *obično*, najneobičniju i najvarljiviju od svih zagonetki.“

Dablin je, naravno, bio čista suprotnost običnom. Za mene je Dablin bio isto što i Moskva za Irinu iz Čehovljeve *Tri sestre*, mesto čarobnog obećanja za kojim je neprestano žudela moja mlada duša. Imao sam više sreće od Irine jer je putovanje od Veksforda do Dablina bilo relativno kratko i mogao sam često da ga ponavljam. Činjenica da je sam grad, pravi Dablin, tih siromašnih pedesetih godina bio pretežno sivo i neprijatno mesto uopšte mi nije kvarila sanjarenje – a sanjao sam ga i kada sam bio u njemu, tako da se pred mojim očima postojeća stvarnost stalno pretvarala u veliku bajku; ne postoji niko tako romantičan kao mali dečak, što je Robert Luis Stivenson uočio bolje od drugih.

Kada prošlost postaje prošlost? Koliko vremena treba da prođe pre nego što ono što se jednostavno dogodilo ne dobije tajanstveni, natprirodni sjaj kojim je prava prošlost obeležena? Uostalom, blistavi prizor koji nosimo u svom sećanju nekad je bila samo sadašnjost, dosadna i radna i sasvim obična, osim u trenucima kada se zaljubiš ili, recimo, osvojiš premiju na lutriji, ili ti lekar saopšti loše vesti. Koja magija upravlja iskustvom koje je pohranjeno u laboratoriji prošlosti da tu bude oblikovano i ulašteno do visokog sjaja? Ta pitanja, koja su u suštini samo jedno pitanje, očaravala su me od najranijih dana kada sam prvi put naslutio ogromno otkriće da stvaranje ne činim samo ja i ono što mi je blisko – majka, glad, suv a ne moker povoj – nego da se na jednoj strani nalazim ja a na drugoj *ceo svet*: svet drugih ljudi, drugih pojava, drugih stvari.

Recimo, sadašnjost je tamo gde živimo, a prošlost je tamo gde sanjamo. Međutim, ako je san, ipak je solidna i održiva. Prošlost nas drži iznad vode, sapet i do pucanja naduvan balon s toplim vazduhom.

Ali, opet pitam, šta je to? Kroz kakvu promenu mora sadašnjost da prođe da bi postala prošlost? Alhemija vremena radi u blistavom bezdanu.

Stanica Vestlend Rou – tek mnogo godina kasnije postaće Pirs stanica – bila je uglavnom ogromna zagaravljena staklena kupola, nekoliko sumornih perona i silazna rampa na ulicu. Sada mi se čini kao da je svakog osmog decembra padala kiša. Nije to bila žustra, glasna kiša koja pada u unutrašnjosti, nego posebna, gradska kiša sitnih kapi, oštih kao neutrini, obilje pljusкова subatomske, u stvari sub-subatomske čestice koje svakog trena proleću kroz vas i kroz mene i sve ostale stvari. Od ove kiše pločnici nisu bili mokri – nego umašćeni tako da je trebalo oprezno koračati u cipelama s klizavim kožnim đonovima.

Na staničnom izlazu skrenuli bismo levo na Vestlend Rou, i nad nama bi se odmah uzdigla jedna od najčudnije smeštenih gradskih crkava, Crkva Svetog Andreja, gurnuta nebeskim maljem usred zaravni na kojoj su izgrađene neupadljive ali nepobitno svetovne osamnaestovekovne kuće. Meni je ta zgrada uvek delovala pomalo maloumno, pa i sada tako izgleda, sa dva preterano velika korintska stuba, ogromnim odbojnim vratima i plitko zašiljenim krovom na čijem vrhu stoji kip Sv. Andreja, starijeg brata mnogo čuvenijeg Petra, i u zamrznutom za-

ludnom gestu maše rukama upozoravajući na zanemarenu ali neizbežnu apokalipsu.¹

Na vrhu ulice bila je, a i sada se tu nalazi, Kenedijeva krčma, gde je Samjuel Beket obično pio dok je studirao na obližnjem Trinitu Koledžu. Kad se skrene levo i onda odmah desno, dolazi se na Merion skver, a tu, na broju jedan, nalazi se zgrada koja bar spolja liči na lepu gradsku džordžijansku kuću. Tu je rođen Oskar Vajld, sin Vilijama Vajlda, „uglednog lekara“ kako su tada govorili. Oskarova majka bila je nezaboravna i prelepa Džejn Frančeska Vajld, rođena Eldži, koja je četrdesetih godina devetnaestog veka pisala rodoljubive pesme za *Nation*, novine irske omladine, pod pseudonimom Speranca. Stihovi su bili tako vatreni da je u jednom burnom trenutku gotovo poslata u zatvor pod optužbom da poziva na bunu.

Ne treba ni da pominjem da ništa od ovoga nisam znao u vreme o kojem sada pišem. Sumnjam da sam uopšte čuo za jadnog Oskara, kom je kasnije podignut spomenik u vidu grozne i razuzdano ofarbane statue koja ga prikazuje kako se neuljudno raskrečen pružio po steni iza ograde na uglu trga preko puta kuće u kojoj je rođen. Kakve sve poruge sebi dozvoljavamo kada su u pitanju čuveni pokojnici! Jednu topovnjaču nazvali smo po Samjuelu Beketu, najmiroljubivijem od svih ljudi, a deliči teksta *Uliksa* urezani su u minijaturne mesingane ploče po dablinskim trotoarima, tako da svi preko njih gaze.

¹ U Pevsnerovom vodiču kroz arhitekturu Dablina Kristin Kejsi jetko kaže povodom Crkve Svetog Andreja: „Malo je zgrada u Dablinu koje tako očevidno evociraju žudnje katoličke srednje klase posle Emancipacije“.

Ovde ću počinuti da se u čudu prisetim kako se upečatljivo pojedine stvari urimuju tokom vekova, iako je ponekad to jedva primetno. Otac Džejn „Sperance“ Vajld bio je advokat u Veksfordu, a nedavno sam odseo u hotelskoj sobi u Parizu, u kojoj je Oskar izdahnuo, ophrvan dugovima i očajan zbog odvratnih tapeta na zidovima. Za tako veliko mesto, svet zaista ponekad izgleda neobično mali.

U vreme prvih rođendanskih izleta, tetka Nan, mami-
na sestra, koja je celo zrelo doba provela u Dablinu, stanovala je u majušnom stanu na Persi Plejs.² Stan je bio u prizemlju kuće koje odavno više nema; najjasnije se sećam da je tačno na ulazu, s unutrašnje strane, postojao dubok stepenik kojim se sa staze stizalo u predvorje – uvek sam strepeo od tog pokreta čak i kada sam dovoljno porastao da ga lako obavim. Detinjstvo je krcato mračnim strahovima i grozama.

U stanu na spratu – tada su sve to bili stanovi, nikad apartmani, bez obzira koliko su bili prostrani i veličanstveni – živela je brojna i bučna porodica po imenu koje mi je bilo čudnovato i istovremeno čarobno – Rek. Jedno od Rek dece, mangupče od devojčice s loknama i koščatim crvenim kolenima, bila je prva neuzvrćena ljubav mog života. Čežnjivo bih traćio vreme po prljavom predvorju s jakim mirisom ustajalog čaja i „splaćina“ čekajući da ugledam nedodirljivu voljenu kad se stušti niz

² Uvek sam sa čežnjom gledao u zgradu na broju dva, malu kuću od opeke odmah uz most Haband, iznad ustave i u senci izvanredne tužne vrbe. Kasnije sam otkrio da je tu kuću i još dve podigao Vilijam Beket, Samjuelov otac, kao i da su Samjuel i njegov brat Frenk nasledili sve tri kuće – tako stoji sve do sedamdesetih godina u dokumentima za zgradu na broju dva. Eto, eto...

stepenice s velikim školskim cipelama na nogama i skakutavim loknama. Sumnjam da me je primećivala dok sam vrebao, bled od neizrecive čežnje, prerano sazrela žrtva Kupidonove strele.

S druge strane ulice bila je zaravan na kojoj je, očigledno ne tako davno, podignuto šest kuća – staništa visoke klase, sa zaobljenim izbačenim prozorima i sjajnim mesinganim zvekirima na vratima. U svojoj gargantuovskoj biografiji Grejama Grina Norman Šeri pominje neobičnu anegdotu koja se tiče tih otmenih i naizgled pristojnih kuća. Jedno vreme tokom pedesetih godina dvadesetog veka u jednoj od njih živela je Grinova ljubavnica, Amerikanka poreklom, prelepa i plemenita Ketrin Volston, žena lorda Harija Volstona, basnoslovno bogatog trgovca, Engleza. Dok je tu stanovala stalno je ispod haljine nosila jastuk da izgleda da je trudna. Po svemu sudeći to je činila jer je jedna od devojaka njenog muža bila u Irskoj u očekivanju porođaja, a Ketrin, dobrodušna i pravedna, pristala je da neželjenu bebu prihvati kao svoju. Došla je u Dablin s upadljivo podignutim stomakom da bi u tajnosti prisustvovala porođaju i malog dečaka vratila u Englesku, kao da je njen sin. *Autres temps, autres moeurs.*

Čini mi se da je u to vreme ledi Volston, koja je po rečima jednog od njenih ljubavnika „imala slabost prema sveštenim licima“, upoznala oca Donalda O'Salivena, živopisnog jezuitu koji će kasnije postati direktor Umetničkog saveta i koga je Grin, zelen od ljubomore, nazvao „Zloća“. Ketrin je s večeasnim ocem imala ljubavnu aferu, ili nešto slično tome – polne odnose u to vreme kada su u Irskoj kontraceptivna sredstva bila zakonom zabranjena, teško da možemo zamisliti. Naravno, svake godine njih dvoje su provodili odmor u Veneciji i pričalo se da su

se često sastajali u njenom dablinskom stanu – na Persi Plejs adresi? Iskreno se nadam.

Pitam se da li je tada leđi Volston upoznala još jednog sveštenika sumnjivog morala, oca Kona Lija, kapelana Crkve Svetog Andreja na Vestlend Rou, istina bez visine ali željne da se uzdigne. Bio je naočit muškarac i nosio izuzetno dobro skrojenu sveštenu odeću. Puno ime bilo mu je Kornelijus Froli Li i njegova porodica bila je vlasnik Frolija, nekada veoma popularne robne kuće u ulici Tomas; za svoje cigarete imao je muštiklu od slonovače i nosio je štap sa sedefnom drškom. Moja sestra ga je poznavala i pričala mi je da su ga ulični mangupi iz Vestlend Rou prozvali Bat Masterson*, verovatno zbog tamne i upadljivo gizdave odeće. Umislio je bio da je neki književnik – pojavljuje se samo letimično u memoarima pesnika Džona Montagjua, koji beleži da je taj besčasni velečasni jedne večeri svratio do njega i njegove žene u stan na Herbert Plejs. Bio je prvi katolički kapelan u Trinitu Koledžu u Dublinu. Nadbiskup Džon Čarls M'Kvejd, ukletog pamćenja, pozvao ga je jednom u Nadbiskupsku palatu i obavestio o postavljenju, ali je preteći dodao da je to neslužbeno postavljenje i da „ako bude nevolje“ (a nije rekao koje vrste) otac Li mora sam da se snađe. Kon Li je bio pravi čovek koga bi sa zadovoljstvom Ketrin Volston upisala u svoju zbirku sumnjivih sveštenih lica.

Kako je neobično kad pomislim da sam možda, u potpunom neznanju, video La Volston, sve s jastukom ispod haljine, dok sam se kuražio da koraknem duboko na stepenik da bih ušao u predvorje tetka Naninog stana na Persi Plejs.

* *Bat* (ili *bet*) na engleskom znači slep i miš (*prim. prev.*).